

Sószentelés, járműszentelés és egyéb ünnepi alkalmak Gyimesben

Gyimes nem tartozik az ezeréves települések közé, hiszen csak a XVII. század vége felé kezdtek ideszivárogni a telepések, akik valahonnan Csíkból, Moldvából „idecsángáltak” és a Tatros mellékén három települést hoztak létre a XIX. század végéig. Tehát a gyimesi társadalom nem régi, nincsenek itt ásatásokra váró tárgyak! De hagyományörző vidék, mint a többi elszigetelt, zárt világ. Hagyományos, népi kultúrájuk sokrétű, mert sok irányból jöttek, magukkal hozva az alkultúrát.

De mi is az a hagyomány? Életmód, szokás és hiedelemvilág, az, ahogyan a gyimesi öreg csángó nagy dologidőben esti és reggeli mosakodás közben imádkozik, mert így látta az apjától és máskor nincs is ideje. Szentiván éjjelén a gazdaasszony még ma is keresztet karcol az istálló ajtajára, mert így látta a nagyanyjától. És Szent András éjjelére bekötik az ollót, bekötvén ezzel a farkas száját és az nem tud kárt tenni az állatokban. Ezeket a szokásokat a nemzedékek tovább adják és nyelvünk mellett a hagyományokban él tovább a nemzet. Jó vagy sem, tesszik vagy nem, ezeket így kell csinálni, mert ellenkező esetben megszól a „faluszája”. Itt van példának a *halotti tor*. Hagyományos módon még a legszegényebb ember is milliókat költ erre, még akkor is, ha kölcsön kéri a pénzt! „Mit szolt volna a falu, ha nem csináltam volna tort, csak úgy eldugtam volna az öreget, mint egy állatot?” – mondta az 1898-ban született Tankó Péter Bitang, és így folytatta: „Ingem osztán ne dugjatok csak úgy el, mint egy marhát! Csináljatok tort, de ott ne johóhús adjatok, mert mindenki nem szereti! Én se. Vágjatok le egy tinót, itt elég van, ügyes velük dolgoztam világéletemben!” Olyan mély gyökeret ver a hagyomány, hogy azt bátran testamentummá lépteti elő a halni készülő öregember. Így ez már szinte törvény. Olyan dolog, amit illik betartani és amit mi akkor, 1986-ban nem tarthattunk be, mert egy tinó levágása börtönnel járt, még akkor is, ha apád emlékére áldoztat azt fel. Szerencsére, hogy a halott, legyen az király vagy kocsis, olyan kibékült, nyugodt arccal fekszik a ravatalon, mintha megváltotta volna a világot! Az emberek görcsösen ragaszkodnak a hagyományokhoz, a hiedelmek még akkor is élnek, amikor már nem feltételeznénk azt! Így például ma is sokan hiszik azt, hogy varázslattal, „fermekálással” el lehet venni valaki tehéntejének a zsíráját. Vagy találkoztam olyan érettségizett nővel, aki eskü mellett állította, hogy fiát „elrontották”, „meggurcsálták”, „megfermekálták”, „megittatták valamivel”, pedig szegény legény csak éppen fülig szerelmes volt!

Hogy mennyire ragaszkodnak az emberek a hagyományaikhoz, arra jó példa a *koporsótétel*. A halottat a gyász másodnapján koporsóba szentelte a pap és a résztvevőket a hozzátartozókat megkínálták *áltivánkával*, és később egy nagy szelet házikenyérrrel, vagy *kötes palacsintával* és egy pohár pálinkával. Orbán Balázs véleménye szerint ez hasonlított az Úrvacsorára, mert valamikor, a szájhagyományok szerint, ilyenkor körbeülték a halottat, ha jó idő volt, kint a szabadban a földre leterítették 10–15 méteres végváznakat, amelyek összetekerve a lábában varták a férjhezmenő leány kistaférungoztatását. Arra rakták a falnivalót és mellé kuporodtak. A torra már akkor is ideiglenes hosszú asztalokat állítottak, kecskére raktak két szál széles, 4–5 méteres deszkát, a jó gazda csüre oldalára aggatta a kecskéket, és azokat lakodalom, radina vagy halál alkalmával használták. Később a koporsótételi szertartások annyira változtak, hogy a század elejétől a kapuban álltak a *fennjárók* egy radinás kosár kenyérrrel, két tálcan pálinkás poharakkal és töltögettek, megkínálták a távozókat.

Az 1970-es évektől a plébánosok itt is ki akarták iktatni a temetkezési szokások közül a koporsótételt, csak hogy évszázados szokást nehéz dolog elhagyni egy közösség életéből még akkor is, ha itt igen erős az egyház szava! Óriási ellenállásba ütközött az egyház szándéka. Mindenki úgy érvelt, hogy miért éppen ő kezdené a két-háromszáz éves szokás megszüntetését? Aztán harag, nem harag, a pap nem ment a koporsótételre, s így az 1980-as évek elejére kimaradt ez a hagyomány.

Jó példa arra, hogy mennyire görcsösen ragaszkodnak az emberek bizonyos hagyományaikhoz, a kántori búcsúztatók elhagyása is. A halottbúcsúztatót a kántor állította össze: a családtól elkért egy névsort, amelyben leírták a családtagok, testvérek, sógorok, komák stb. nevét. A kántor a búcsúztató szövegét az alkalomnak megfelelően kiválasztotta a halotti búcsú-

atók közül, amelyeket a múlt században és századunk elején kötetekben adtak ki. Ilyen kötet volt például A Római Katolikus Halotti Búcsúztatók – írta Ujházy Miklós endrödi kántor, az Egyházi Hatóság engedélyével 1904-ben. Említettük, hogy a kántor kiválasztotta az adott halálesetnek megfelelő búcsúztatót és behelyesítette kisebb-nagyobb változtatásokkal a helyi adatokat. Amikor a gyászoló meghallja a saját nevét a kántori búcsúztatóban, meghatódik, hangoosan elsírja magát. A búcsúztatás megállapított sorrendben történt, mindenkire sor került. A szövegek sokszor hatásvadász fordulatokkal vannak teleszöve, de itt nem ez a fontos.

Az 1970-es években a papok elkezdték a harcot a búcsúztatás ellen. Hogy miért? Talán mert ezzel igen-igen elnyúlt a szertartás és talán mert a tömeg a temetés igen fontos részének tartotta. Először kihirdették a templomban, hogy ezután nincs helye a búcsúztatónak a temetési ceremóniában. A válasz rettenetes zúgolódás volt és értetlenség mert úgy érezték, hogy ismét le kell mondaniuk egy sokszáz éves, lélekhez szóló hagyományukról! És a kérdés az volt ismét, hogy ki kezdje el, ki mond le a halotti búcsúztatóról? És mint sok más ilyen alkalomkor, most is felvetődött a kérdés: miért éppen én kezdeném? Aztán lassan-lassan az 1990-es évek elejére kimaradt a halotti búcsúztatás is.

Megfigyelhető, hogy azok a hagyományok mennek könnyebben feledésbe, amelyeket egy-egy új szokás helyettesít. Az 1960-as évek elejéig nem létezett tánc alkalom Gyimesben, ahol a táncrendben, a mulatság vége felé, ne szerepelt volna egy jellegzetes, helyi, népi táncszorozat az aprók és a legényesek. A csaknem 30 féle táncot tartalmazó táncrendbe ezek szigorúan beilleszkedtek. Akkor még nem kellett ezeket színpadra vinni, hiszen táncról-táncra eljár-ták és majdnem mindenki ismerte, táncolta őket. Még a gyermekek is, hiszen az 1960-as évekig nekik, éppen ebből a célból, külön táncalkalmak voltak: serketánc, gyermek-lakodalom, gyermekbál stb. De ezeket a táncokat gyakorolni kellett, nem voltak egy cseppet sem könnyű táncok! Ezért a könnyebb diszkó-táncok térhódításával a fiatalok átpártoltak ahhoz a mozgási formához, amely nem követel sok ismeretet, csak ritmus érzéket. A helyi népi táncokat ma már csak akkor ismerik a fiatalok, ha valaki betanítja nekik azokat. És csak színpadon járják, mutogatóba! De tovább vive a gondolatot, egy közösség át sem vesz minden szokást, még akkor sem, ha körülötte a rokon népcsoportok üzik azt. Így például a locsolásnak (húsvéti öntözés) nem volt hagyománya, soha nem vert itt gyökeret. Ellenben a „bötlehemezés” szokását napjainkig megőrizték. A gyimesiek életvitelében sok változás észlelhető, de a kalibázás, a tejfeldolgozás, a szénacsínálás, a kalákázás szokása napjainkig él. Örökölték azt a hagyományt is, hogy a „bitangos” leány nem lehet fehér, „rakott hazai”. Vagy ha a próbaházasságszámba menő „guzsalyaskodást” vizsgáljuk, száz évre visszamenőleg nem észlelünk nagy különbséget, változást a mai napig. A párválasztásnál napjainkban is a leány kezdeményez, mert a guzsalyasba hívás ma is a leányt illeti meg és a komoly kapcsolatban a fiú évekig a leánnyal hál, ezt hívják guzsalyaskodásnak. Sok mindent megőrzött ez a közösség, mert földrajzi helyzeténél fogva elszigetelt, elcsángált népcsoport volt. Végeredményben egész életünk a hagyományok rendszerére épül: ahogyan viselkedünk, beszélünk, mulatunk, temetünk, dolgozunk, amiben hiszünk, azt mind-mind úgy örököltük. Az emberek szövegeket, dallamokat, rituálét, életmódot, tapasztalatokat adnak át. De a hagyomány nosztalgizálás is: olyan dolgok együttese, melyhez emlékek kötnek és ezektől fájdalmas érzés megválni.

A modern életvitel, a rohanás a rituális hagyomány legnagyobb ellensége. Mert napjainkban nincsen pl. olyan párválasztási jóslás, amit még az 1950-es években nagyban üztek a gyimesi cefrék, leányok, most már nem gyűlnek össze Újév előestejen, hogy karót kössenek bekötött szemmel és reggel minden leány izgatottan válogatta a maga karóját, amely megjósolta, milyen lesz a jövődöbéli: magas, törpe, gazdag, szegény. Ezen aztán jól mulattak, de ami ennél is fontosabb, együtt voltak. Hány ilyen és ennél fontosabb, érdekesebb hagyomány marad ki az életünkben. Csak egyet említék: kimaradt a gyermekek serketánca, gyermeklakodalma és ennek egyenes következménye, hogy ma már senki nem ismeri otthonról az iskolások közül a gyimesi néptáncokat, amíg nem kerül egy lelkes tanerő, aki betanítja azokat. Tehát odajutottunk, hogy ma már be kell tanítani azt, ami valamikor mindenki vérében volt. Némely hagyományok könnyebben kopnak, lassan kimaradnak, mások tovább élnek, funkcióit változtatnak, gazdagodnak. Sőt, új hagyományok is születnek! Azt gondolom, az elődeink vagyok benne, hogy az emberek megszínylék a csendes, táncos élet hiányát, az elidegenedés, elzárkózás jelei mutatkoznak itthon is, kis környezetünkben. Gondoljunk csak a minden évben megrendezett kosaras bálokra, amelyre az egész szer, patak, falu készült. Vagy minden

esztendő húsvét első napjára, amikor a fiatalok nem szerveztek táncot, hanem, otthon összegyűltek egy nagyobb udvarra, ahol csűr is volt és a nagy csűrajtóban „hintót” kötöttek és szerre hintáztak, míg a többiek az udvaron írott tojással, mások szőrlebdával cikkeztek, játszadoztak, énekeltek. Vidámságuktól hangosak voltak a völgyek, patakok. A nagy ünnepek előestéin lestük az utat, a hegyoldalakat, haddlám, érkeznek-e most is, mint minden esztendőben a nagyszülők, nagybácsik a hagyományos családi összejövetelre, a megyézésre, amire a fogadó család legalább egy hétig készült. Itt ritkán énekeltek, csak *illogattak*, ettek és rengeteget meséltek. A gyermekek szájatva hallgatták a háborús történeteket, a *lűdercekről*, *késértetekről*, *részfaszú bagolyról* szóló történeteket. Órális továbbadása volt ez a folklórkincsnek, szokásoknak. És ugyanígy történt a fonókban, kalákákban is. Reggelfelé egy-egy öreges, reszkető hang, talán a család legöregebb tagjáé, belekezdett egy csendes keservesbe, vagy Galiciáról énekelt, ahol 120 ezer magyar esett el és „eltemette gyászos Galicia”. De ott hallottunk Doberdőről, a Donkanyarról és arról, hogy a „gyimesi hegyek kőből vannak rakva” és hogy „sok jó édesanya sírva jár alatta”. Semmilyen nemzedék gyermeke, sem mi, sem az előttünk járók nem értettük, miért is keseredtek el így reggelre az öregek. De sok mindent átvettünk, eltanultunk tőlük. És ma már mi is értjük, hogy bizony, 60 után, 70 felé az ember egy kicsit félni kezd valami ismeretlentől!

Az új helyzetben a hagyományok értékrendje kopik. Kophatik, de nem mindenik szűnik meg. Gondoljunk csak a halottaknap-i ceremóniára! Soha anyni virágot nem lát a temető mint halottak napján. Feketébe öltözött embereket hoz a vonat, az autóbuszok és rengeteg kocsi. Hazajönnek és a sírok mellé állnak az országban, sőt a világban szétszóródott testvérek, atyafiak. Összegyűjti őket a halott apa, anya szeretete, emléke. Ha nem jönnek, bizony megszólja őket a falu szája: „Bezzeg amikor örökölni kellett, akkor itt volt!” vagy „Megint nem jutott virág az András Péter sírjára! Látszik, hogy nem volt édes gyermeke!” Este, amikor elcsendesedik a temető, még száz meg száz gyertyacsonk világít, pislog. Olyanok ők, mint napjainkban a régi hagyományok: fel-felpislognak, még világítanak is, de fényük lassan elhalványul...

Itt említem meg, hogy csak az utóbbi 20 évben hordanak ennyi virágot a sírokra, azelőtt itt a halottkultusz az évfordulós misékre szorítkozott, a sírok is szegényesebbek voltak, csak fakesztekkel és kevés virággal. Úgy érzem, ma a halottkultuszt sokan eltűlozzák, néha súrolják a képmutatás határát. De sokan vannak, akik szívből emlékeznek, sírnak. Egy ilyen világítás után megrázó esetnek voltam tanúja. Valahonnan messziről jött haza egy fiatalasszony világítani és este, amikor már üres volt a temető, elsírta boldogtalan, nehéz sorsát az édesanyja fejfájánál hangosan. Gondolom, lelkileg valamelyest megnyugodott, mert ki tudja, valaki még hallgatta-e valamikor az ő szívből jövő panaszait?

Ha a hagyományok megőrzéséről beszélünk, és érthető is, hogy a fiatalabb nemzedék hamarabb felejt. Vagy talán át sem vette teljesen az új helyzetben azt a hagyományt? Mindenesetre ők már kitekintettek a világba, iskolába jártak-járnak, más szokásoknak hódolnak. Gyimesi zárt világ volt: az öregebb nemzedék még az 1960-as években is ritkán pillantott ki a világba. Az asszonyok nagy része úgy halt meg, hogy nem járt máshol, itthon élte le a világát. Esetleg a pünkösdi búcsús menetel elzarándokolt Csíksomlyóig.

A búcsú kapcsán jó példám van arra is, hogy egy hagyományt nem lehet csak úgy, parancsszóra megszüntetni. Mert ki tudná megmondani pontosan, mióta járnak a gyimesi csángók a csíksomlyói Mária-imádó búcsúra? A fehér keresztaljak, mert így nevezték a gyimesi keresztaljakat, népviseletben érkeztek. A készülődésnek, menetnek évente ismétlődő hagyománya volt, hogyan állnak sorba, kik viszik a keresztet, kik az előénekesek, mit imádkoznak, Csíksomlyón hol szállásolnak, nyírfaágakkal térnek haza, amelyeknek varázserejük van. Mindenki tudta, hogy miért kell „ruhacskával”, kendővel megötörülni a csodatevő Mária-szobor lábait. Itthon várták, a kis keresztalja szembement a búcsúsokkal, utána, aki bírta, annak tánc volt, esti tánc. Ma is így történik minden, a fehér keresztaljának megbecsült helye van a csíksomlyói búcsús körmenetben. Ez a hagyományos búcsú, amelyről már az 1500-as évektől léteznek adatok, összetartotta később is a magyar népcsoportokat: „Amikor esszetalálkoztunk valamelyik csíki keresztaljával, a nagy zászlókat földig hajtottuk, suhogtattuk, úgy köszöntünk egymásnak. Mű es, ők es sírtunk örömnünkben.” (Mónus Berta sz. 1926.) Miért sírtak? Mert megható volt az egymásratalálás, hiszen akkor még jól tudta minden gyimesi család, honnan csángáltak ide elődei. Nos, a kommunista rendszer, elvakult vallásellenességében, 2–300 éves hagyományt akart csak úgy, egyik napról a másikra megszüntetni, és megtil-

tották a keresztaljak vonulását. Csakhogy a szárguló Lelket nem lehet rács mögé zárni! És mentek vonaton, busszal, szekérral Somlyóra, hiszen a csángóknak Róma után ez a legszen-
tebb hely! Ott a templomban, a keresztútján, a templom körül újra találkoztak a különböző vi-
dékek magyar népcsoportjai. Aztán beköszöntött a szabad búcsújárás ideje, 1990 nyarán újra
indult a fehér keresztalja. Annyi síró embert soha nem láttam egy helyen. Örömkönnyek vol-
tak ezek, mert újra lehetett gyakorolni egy szép, lelket melegítő hagyományt! És ez nem ki-
csiny dolog egy népcsoport életében!

Új hagyományok születnek

A közösségnek ünnepekre, ceremóniákra, hagyományok megőrzésére, de ugyanakkor új
hagyományok teremtésére is szüksége van. Valahol a léleknek is meg kell újulnia és nem élhe-
tünk mindig csak a múltból! A kérdés csak az, hogy egy szokás, ceremónia mikor válik hagyó-
mánnyá? Mert azért minden újítást nem fogad el a közösség, a hagyományok viszont, ha már
kialakultak, ha kiállták a századok próbáját, az emberek görcsösen ragaszkodnak hozzájuk.
De hát mikor válik egy ceremónia, szokás hagyománnyá? Szerintünk akkor, amikor várjuk,
hogy megismétlődjön, amikor készülünk rá, amikor úgy érezzük, hogy ezt másképp csinálni
vétek volna, és amikor valamit úgy csinálunk, mint az elődök. És a ceremónia évről-évre meg-
mozgat lelkiileg egy közösséget. A hagyomány tehát a népi tudat azon elemeit tartalmazza,
amelyek nemzedékről nemzedékre öröklődnek és szokásokká állandósulnak. A népi hagyó-
mányok egy része a népi műveltség alkotó eleme. Pl. a faragott kapuállítás Udvarhely kör-
nyékén, de sok helyen Csíkbán is hagyomány, egyúttal népművészet. Itt viszont Gyimesben,
a fa országában soha nem vált hagyománnyá, inkább régen „vetetgető” használtak.

A hagyomány is úgy alakulhat ki, mint egy népköltészeti alkotás: valaki elkezdi, közösség
elfogadja, csiszolhatja, bővíti és a maga arculatára alakítja, amit már úgy érez, kezel, mint a
sajátját. Ez a folklórizálódás folyamata. Az a keret, ceremónia, ami így kialakult, később is-
métlődik, épp mint az ünnepek és szokások válik.

A hagyományok sem időtlenek! Ha figyelmesek vagyunk, szemtanúi lehetünk egy-egy ha-
gyomány születésének és elhalásának. Ahogyan végiggondolom, az elhalás sokkal keserve-
sebb, nehezebb, mint a születés! Rettenetesen ragaszkodnak az emberek a már ismert dolgok-
hoz. Minden hagyomány valamikor kezdődik, van egy elkezdője, aki elindítja. Mert ahogyan
egy népdal, népballada nem születik a semmiből, úgy a szokásnak is van elkezdője, aki babás-
kodik körülötte. Elcsodálkozok az olvasó, ha azt mondom, hogy az egyszerű pad, kapu előtti
lóca is képes hagyományt teremteni! Pedig ez így igaz! Íme egy példa.

Középkoron egy helyet ma is úgy hívnak, hogy az Örmény padja. Ott ma híre-helye sincs
semmilyen padnak. De az 1890-es években zsidók és örmény kereskedők lepték el Gyimes-
völgyét, üzleteket, fűrészsüzemeket hoztak létre, fellendítve Gyimes gazdasági életét. Az ör-
mény kereskedő üzlete elé egy hosszú lócát készítették, ahol a vásárlók, decizetők leültek,
szót cseréltek. Telt, múlt az idő, a férfiak estefelé, vasárnapként oda gyülekeztek, még ak-
kor is, ha a bolt nem volt nyitva. Ott megbeszéltek dolgaikat, mindennapi bajaikat, élcelődtek,
viccelődtek, kutyafejú tatárokról, akik itt, Gyimesen át törtek be Csíkba. Az ötvenes évek fő
beszédtémája a „bészolgáltatás” volt és Erdély sorsát tárgyalták meg. Nagy kár, hogy ezeket a
nagyhatalmak nem hallhatták. Pedig Erdélyszerte mindenhol voltak ilyen kis padok, ahol el-
panaszolták az emberek egymásnak a bajaikat, terveztek, reménykedtek. Férfi dolgok voltak
ezek, ezért oda asszonyok nem vegyültek soha. Ez is hagyomány volt. Az örmény száz éve ha-
lott, a pad, a lóca rég elkorhad! De ma is, ha ideje van a gazdának, úgy vasárnap délután beje-
lentí, hogy kimegy egy kicsit beszélgetni az örmény padjához! A pad szelleme, ami mindig
ide gyűjtötte a férfiakat, hagyományt teremtett és ma is itt lebeg láthatatlanul. Így születnek a
hagyományok.

Tehát a hagyomány magatartásmód és cselekvésmód, ami a múltban gyökerezik. Mert
van-e ember, aki nem tartja számon a múltját? Hiába legyintünk fölényesen, hogy a múlt egy
csomó kacat! Lehet kacat is, de az a miénk, abban rejtőzik a lelkünk és éppen, mint a legszebb
életkorra, az álmod világából táplálkozó gyermekkorra, ide is vissza-vissza vágunk. És a ha-
gyomány, bizony nem csak nosztalgia! Ez éleszti, élesztgeti a nemzeti hovatartozás érzését is.
Integrálódás ide, Európa oda, de azért jó lenne megmaradni a következő évezredekben is ma-
gyarnak! Ebben mi segíthet jobban, mint hagyományaink ápolása, lelkünkhez közelálló új ha-

gyományok teremtése? Így az első szüreti bálokra a csőszlegények piros-fehér-zöld szalaggal díszítették magukat, ameddig valaki az orrukra nem koppantot és szemükre hányva, hogy a magyar határ Gyimesből elköltözött.

Ha a falu a hagyományok bölcsője, akkor el kell ismernünk, hogy egyes hagyományok megteremtésében, azok igazi hagyományokká váló válásában nagy szerepük volt, amint már említettük, az egyes személyiségeknek is. Így a papoknak, bábaasszonyoknak, tudós fermekásoknak az utolsó időkben egyes faluvezetőknek is. Ezeknek az egyéneknek szavuk van a falu, a közösség életében, és ha ehhez társul a tudatosság is, akkor szinte csodákra képesek! A következőkben olyan szokásokról szólunk, amelyekről bátran állíthatjuk, hogy szemünk láttára vertek gyökeret, hagyománnyá alakultak. A legújabb hagyományok születéséről van szó, amelyeket vagy más helyekről telepítettek, vagy itt, helyben alakítottak ki. A kérdés csak az, hogy e két szó: hagyomány és új egymás mellé illeszthető-e?

A szüreti bál

Aki ismeri Gyimest, elcsodálkozik afölött, hogy itt, ahol csak pityóka és borsika bokor terem, a szőlőtövet nem ismerik mit keres a szüreti bál? Márpedig az 1950-es évek végétől és főleg az 1960-as évektől rendszeresen megtartják a már hagyományossá vált szüreti bált. Ez a szokás nem továbbélő hanem átvett és bizonyos tekintetben sok új, helyi elemmel feldúsított hagyomány. Itt először is a szervezésre, a ruhára gondolunk. A gyimesiek egy észre azt állítja, hogy a szokás közvetlenül Csíkból került ide. De Csíkba is vándorszokásként érkezett, hiszen ott sincs szőlő! Mások arról is beszélnek, hogy az 1947-es nagy szárazság idején a gyimesi csángók közül sokan megfordultak az Érmelléken, Biharban (Ermihályfalva, Érkeserű stb.). Sokszor hosszabb időt is töltöttek itt, dolgoztak a gazdáknál, gabonáért cserébe szőtteket, ruhaneműt, varrottásokat, csergét vittek. Sokan ott is telepedtek le, legtöbbször tanyákon. A kapcsolatot a mai napig is tartják az itthon maradottakkal, így az igazi szüreti bál szokását megtapasztalhatták és később átvehették.

A szokások, így a szüreti bál is, mindig helyi elemekkel gazdagodnak, helyi színezetet kapnak. A szüreti bál is több szempontból eltér a hasonló csíki hagyománytól. Tudjuk, Gyimesben nincsenek farsangi szokások, ahol a cigány többször is szerepel. Csíkbán, Gyergyóban a farsang a jókedv, mulatozások, alakoskodások ideje. Tudja a jó ég, miért nem vették át ezt a szokást a gyimesiek is. És itt, mivel nincsenek farsangi szokások, hiányzik a szüreti bálós menüből a cigány. Ezenkívül, Gyimesben nem mondanak a fiatalok a szomszédos falvakban meghívó szöveget, a meghívás kliplakátolással, majd a csőszlegények és leányok lóhátas, szekeres menetének vonulásával történik, akik énekelnek, tisztelődnék üvegeikből, sőt a faluközpontban táncolnak is. Tehát ez ősi ünnep, a munkához, a szüreteléshez kapcsolódik, amelyben a népi kultúra elemei egy sor új helyi elemmel kiegészülve, rituális tevékenységgé csiszolódtak. A szüreti bálokat is a közösség igénye hozta létre és tulajdonképpen a legényavatás mozzanatait sűrítik, évszakhoz kötvé. De nem idegen ettől az a szokás sem, amely századokra nyúlik vissza a magyar paraszti világban, hogy bizonyos munka befejezését énekszóval, táncsal ünnepelték. A jól végzett munka öröme is volt ez. Gondoljunk csak az aratási ünnepekre, de ugyanebbe a körbe tartoznak a gyimesi kalákatáncok. A kaláának itt több mint harminc faja ismeretes és olyan közös munkát jelentett, amikor valakit a jóakarói felségítettek egy sürgős munkában. Ezeknek is a legtöbbször táncsal végződött.

De térjünk vissza a szüreti bál másik fontos céljához, a legényavatáshoz. Tudott dolog, hogy itt a szüreti bált a katonai besorozás korát elért fiúk szervezik. Ők eddig „kölyöklégények” voltak. Egy hagyományokra épülő paraszti világnak rengeteg iratlan törvénye van, ami a legénységre is vonatkozik. Ők nemcsak a vagyon szerint rétegződnek („nagynemzet” „hitvány” „csóréségű”) hanem aszerint is, hogy „katonatöltött” legény-e, vagy még katonaság előtt áll, most megy sorolá. A fiatalabb „kölyöklégények” nem léphettek át a katonatöltött legények útját, nem „ropogtathattak” előttük, ha a mozikák elé értek. A legénnyé érés ideje tehát a sorozás, a szüreti bál. A besorozott, az már legény és így énekel:

*Istenem, Istenem,
Mit kellett megélnem,
Itt kell hagynom a babám,
Az én drága Violám,
A kölykek számára...*

A szüreti bált rendező legények tehát egyidősek. Ők a csőszlegények. Mindenik hívhat egy lányt, ők a csőszleányok. A csőszleány nem lehet más faluból. A csőszlegények közül választanak egy bírót, ő pedig magának bírónét választ. Különböző rangsorok már eddig a korig is kialakultak a legények között, mint „nagygazda” „nagyemzet” „jóbeszédű” „jóézü” „jó-táncú” stb. Régen a legnagyobb gazdaleány volt a bíró. De csak akkor, ha ügyes, rátermett is volt. És jó szervező. „A bíró nem lehetett akármilyen hitvány, tentellő. Az ügyes, jógazda legény kellett, hogy legyen” (Tankó Veronka sz. 1932.) Ma már úgy sorsolják ki 4–5 ügyes, talpraesett legény közül a bírót. A bíró és bíróné tulajdonképpen ceremóniamesterek: ők vezetik a koszorúk árverezését, ők róják ki a büntetést a szőlőtolvaj fejére stb.

A szüreti bál szervezése

Valakinek a kezdeményezésére egy októberi estére összegyűlnek a sor alá nőtt legények a kultúrotthonba, és megbeszélik a teendőket. Először is bírót választanak. Ettől kezdve ő a főszervező. Azután többször is összegyűlnek, a fiúk meghívják a csőszleányokat, azok is részt vesznek a szervezkedésben. Kiosztják a feladatokat, a bíró egy legénytársával megfogadja a zenészeket. Régebb Pulika Péter, Pulika János, Halmágyi Misi vagy Zerkula Jani muzsikáltak, a feleségeik gardonyoztak, de mindig csak egy pár zenélt, ők voltak a nagy zenész dinasztia tagjai, mára már csak Zerkula Mihály maradt, de őt sem hívják zenélni a szüreti bálba. A kéttagú zenekar (muzsika, gardony) az 1970-es évektől kiment a divatból. Ma már egy egész banda húzza, fújja a talpalávalót, a hagyományos kettős zenekar csak mutogatóban, fesztiválon, táncházakban muzsikál. Egy mai zenekar tagjai: hegedűs, klánétás, szaxofonos, dobos a technikai hozzávalókkal.

A szüreti bált egy szombat estére rendezik. A csőszleányok nem mind egy korosztályból valók. Különösen mozgalmas a bált megelőző két hét és úgy érzem, azért lehet ebben az esetben hagyományról beszélni, mert egy falu, egy közösség várja, valamilyen formában az egész falu részt vesz az esemény előkészítésében. Van, aki lovat szerez, azt felnyergeli, az asszonyok lányaikat öltöztetik, szekereket, lovakat díszítenek, szalagokkal ékesítik a legényeket, leányokat. Nagy az izgalom, szinte versengés folyik, kinek a fia-lánya ékeesebb! Aztán mielőtt elindulnának, jön mindenfelől a sok jó tanács: Meg ne részegedj! Ne böcsködj! Vigyázz, hogy ülsz a ló hátán!, Húzd ki magad!, Szépen énekelj! – és így tovább. De nem csak a hozzátartozók töprengnek, izgulnak, hanem sok dolguk van a fiataloknak is. A megbízott legények szőlőt vásárolnak valahol Moldvában, Tekucs vagy Szászút környékén. Ugyanitt veszik a kiárusításra szánt bort is, amit húsz-harminc literes műanyag bidonokban szállítanak. A pénzt, amire vásárolnak, a csőszlegények adják össze, mostanában 30–50 ezer lejeget raknak össze. A bál végén, nyilvántartás alapján visszakapják a pénzüket, s ha nyereség is akad, azt szétosztják egymás között. Mintegy 60–80 kg szőlőt vásárolnak, amiből elkészülnek a szőlőkoszorúk. Ezekon kívül még vásárolnak 3–4 liter pálinkát is, a leányok pedig téstát, fálnivalót hoznak a közös asztal megterítéséhez. Az ital árusítását jó ideig tiltották a bál helyiségében és nem is alaptalanul, mert bizony a túlzott italozás nem jó tanácsadó, sokszor verekedésbe fúlt a szüreti bál!

Mint mondtuk, a bál előtt többször is összejönnek, szervezkednek, dolgoznak. A leányok fenyőágakkal, krepp papírral feldíszítik a táncházat, közösen elkészítik a három szőlőkoszorút, szőlőfürtöket aggatnak a kifeszített spárgákra, drótokra. A terem közepére, jó magasra kerül a három szőlőkoszorú. A legnagyobb koszorúba egy kalács és egy liter pálinkát is tesznek, míg a két kisebb koszorúba egy-egy liter bor kerül. Amikor elkészülnek a díszítéssel, akkor bezárják kultúrotthont vagy megbíznak valakit a szemmel tartására.

A legények fogadnak 2–3 kettős lófogatot, a gazda befogja lovait egy hosszú, lajtörjés szekérbe, három-négy rendüleg ülődeszkát tesznek, ahová a leányok ülnek szép sorjába. A lovakat, szekereket feldíszítik krepp-papírral, színes gyapjúbotikokkal, vékony pántlikákkal és őszi virágokkal. Az ülődeszkákra is szép színes szőtteket tesznek. Az egész együtt gyönyörű látvány: piros virágos fejkendő leányosan hátra kötve, varrottas bundát, hímzett övet, bernyócot, csipkés hímzett kézelejt inget vesznek, a karinca szélét felszúrják, alóla csábosan kandikál ki a csipkés pendely és egyebek. A szekér, amire szép sorjában felülnek, úgy néz ki, mint egy óriási virágcsokor. A legények, ha nincs a háznál, erre az alkalomra hátaslovat kölcsönöznek, amelyet feldíszítenek, felnyergelnek, a ló hátára gyönyörű szőtte kerül, a ló far-

kát befonják, díszítik, virágot, színes gyapjúbotikókat fonnak a ló hajába is. Nem mindenki tud lovagolni, ezért néha komikus jeleneteknek vagyunk tanúi, ha egy-egy rakoncátlan mén megbokrosodik. De előző nap, aki nem tud lovagolni, az gyakorol otthon. A gazdák nem ingyen kölcsönzik a háts lovat, ezért a fiú, vagy az apja két nap kaszálással fizet, amikor a gazdának erre szüksége van. Bármilyen sürgős is otthon a munkája, azt mellőzi a legény és adósságát törleszti. A rendezők régen egy hozzájuk közel álló tanítót kértek fel arra, hogy meghívót írjon. Ma már sok az érettségizett fiatal s így maguk írják. Erre szörfürtöket is rajzolnak. A meghívó szövege ilyenformán hangzik:

„A Megálló-i fiatalok 1967. október 8-án, szombaton este 7 órai kezdettel szüreti bált rendeznek a megálló-i kultúrotthonban, amelyre mindenkit szeretettel elvár a Rendezőség! Jó zenéről, italtól gondoskodunk.” A meghívókat kiplakátolják forgalmas helyekre, nemcsak a saját falujukban, de a környékbeli más településeken is. De a meghívás nem csak ennyiből áll. A bál reggelén gyülekezni kezdenek a lovasok: népviseletben, csángósan érkeznek a legények a feldíszített lovakon, kísérik őket a családtagok, a gyermekek, asszonyok és férfiak: mustrálják a lovakat és lovasokat, tanácsokkal látják el őket. Közben érkeznek a leányok is népviseletben, eszünkbe jutnak a legnagyobb székely, Orbán Balázs sorai, amelyeket ittjártakor írt a csángó fejérmépekről: „...oly kedvesek is ezen, szép idomú testek (...) hogy Vénus is, midőn Olympus isteneinek ítélőszéke előtt megjelent, felilleszthette volna magára a végett, hogy bírót részrehajlókká tegye...” (Orbán Balázs – A székelyföld leírása II. kötet – Gyimes). Az asszonyok rendezgetik, simogatják, igazgatják leányaik, fiaik ruháit, intésekkel, tanácsokkal látják el őket. Persze, ezek elméleti tanácsok, és mit sem érnek azoknak, akik most ülnek először lóra! Sokan a legénynek érest úgy vészelik át, hogy a bál után egyhetes izomlással küszködnek. No, de sebj! Fontos, hogy legényné érték! Ez a készülődés igazi izgalommal terebélyesedik, mindenkire ráragad, az egész faluközösség érzi, hogy itt valami történni fog. Ezt a hangulatot egy színházi előadást, vagy koncertet megelőző sürgés-forgáshoz hasonlíthatom, csak hogy itt a nézők is szereplőkké válnak. Ezt az előkészületet tartom a szüreti bál egyik legfontosabb mozzanatának és ez teszi a bált közösséget megmozgató hagyománnyá! Középloknak, amely mintegy 25 km hosszúságban a Tatros és a sok patak mentén húzódik, három kultúrotthona, táncrendezésre alkalmas helyisége van: a Megállónál, a Központban és Hidegsegen. Ezért nem csak egy, hanem három szüreti bált rendeznek, különböző időpontokban. Azokra meghívják az egész község fiatalságát, sőt a másik két gyimesi községbe is ellátogat az éneklő, hívogató leány és legény lovas csapat.

A legények szalagot kötnek át a mellükön: az első években ez piros-fehér-zöldre sikerült, amíg a mindenkori román rendőr rájuk nem ripakodott, hogy itt nem Magyarországon vannak, más szín dukál. Nem szerették a sok színt, inkább megmaradtak a tiszta piros mellett és ma is azt tesznek. A menet a kultúrház elől indul 11 óra tájékkán. Elöl megy lóháton a bíró, utána hármás-négyes sorokban a lovas legények, majd két-három szekéren ülnek a leányok. Egyik szekéren ott vannak a zenészek is. Olyan népdalokat zenélnek az úton végtől-végig, amit mindenki ismer és énekel. Aztán a falu kommentálja: „Na, ezek szebben énekeltek, mint a tavalyiak” vagy fordítva. A legényeknél van egy-egy liter bor, abból tisztelgetik a bámulókat, ismerőseket, barátokat. A szekereseknél is van bor, ők is tisztelődnek, kínálkodnak. Meghívó szöveget nem mondanak, pusztá jelenlétük, énekeik a meghívók. Sokat énekelnek, csak népdalokat és ez is egy alkalom a népdalismeretük gyarapítására. Azt is el kell mondanunk, hogy mostanában a szüreti bálósok a bál reggelén közös istentiszteleten vesznek részt a templomban és onnan vonulnak a kultúrház elé, ahol útra készülődnek, fényképeződnek, csoportosan vagy egyénileg, valaki képre rögzíti a napot, hiszen ez fontos nap az életükben, egy legény életében csak egyszer volt csőszlegény és így lépett be a legénysorba. Az anyák elsiratják ezt a pillanatot, ki tudja, mit is hoz a jövő?

A menet nem áll meg a falu határában, hanem tovább mennek a szomszéd faluba, sőt falvakba is. Így zenével, énekszóval, tisztelgetéssel adják mindenki tudtára azt, amit már plakátok is hirdetnek: este szüreti bál lesz. A kapuk előtt, az úton végetős-végig nézők bámulják az éneklő fiatalokat, megjegyzéseket tesznek. Ha megfelelő szabad teret kapnak, ahol a lovakat megpihentethetik, egyet-kettőt perdülnek, hiszen velük vannak a zenészek is. 3-4 órára visszajönnek a kultúrház elé, akkor is sokan várják őket. A lovat a gazdája, vagy a legény valamelyik hozzátartozója hazavezeti. A legények és a leányok hazamennek, „leváltoznak” hiszen a maiak nem bírnák ki reggelig a csángós gúnyában, ami szép, de egyáltalán nem ké-

nyelmes, főleg annak, aki nem szokott hozzá. Sokuk kölcsön kéri a csángós ruhát és az nem mindig teszszabott! Tehát kényelmesebb ruhát vesznek magukra. Este hétre ismét gyülekeznek, a hozott falnivalóból, amit többnyire a leányok hoznak, falatoznak, megisznak egy-két pohár pálinkát szíverősítőnek és mindenki elfoglalja a helyét: vigyáznak a rendre, a szőlőre, hiszen ők a csőszgyénekek és leányok!

A bált a csőszpárok tánca nyitja, akkor csak ők táncolnak, amit előtte be is mondanak: „A következő pár a csőszöké!” Minden szem rájuk szegződik. Az ajtónál két megbízott szedi a pénzt, a belépti díjakat. Régebben a gyermekek nem fizettek, mert úgysis sötétedés előtt kihirdették: „Ez a nóta a gyermekeké, azután ők hazamennek!” És ez így is történt, nem úgy, mint ma, amikor a diszkókban tizenéves iskolás gyermekek fülsiketítő zajban reggelig rázzák a rongyot, szívják a poros levegőt. A szüreti bálba ma nagyrészt fiatalok jönnek, de régebb nem volt ritka a házasemberek jelenléte sem. A szereplők hozzátartozói feltétlenül jelen voltak; sokszor egész családok; sőt a vénasszonyok is a lócákra, körbeültek és nyújtogatták a nyakukat, mint valami fekete varjak; mindent megfigyeltek, másképp ki kommentálna, pletykálna másnap?

A mai táncrend különbözik az 1960-as évek előtti táncrendtől. Akkor a jellegzetes mozsika és gardon volt a divat, a kettős „zenekar” és a híres zenészdinasztia tagjai, a Halmágyiak, Pulikák, Zerkula húzta az ismert helyi táncrendet, ami több mint harminc táncból áll össze: lassú magyaros, sebes magyaros, csoszogtató, németes, az aprók, legényesek, hejszák stb. Tudott dolog, hogy a környező, de más magyar népcsoportoknál sem ismert ilyen gazdag táncrend, ami világosan igazolja, hogy a gyimesi bevándorlók hozták a különböző vidékekről a tánc kultúrájukat: magyaros táncok, balkán eredetű körtáncok, polgárosodott közép-európai táncok. Ezeket saját arculatukhoz alakították, ötvözték, ezért napjainkig a táncutatás paradicsoma Gyimes. Az 1970-es évektől kimaradtak a csángó mozsikások, a fiatalok más zenét igényeltek. Megjelentek a vendég, majd a helyi több tagú zenekarok: hegedűs, klánétás, szaxofonos, dobos, tangóharmónikás zenészek húzzák a talpalávalót és később bejöttek a gépi, szintetizátor zenék is. Csárdást, keringőt, tangót zenélnék, keverve a diszkózenével. A helyiek megpróbálkoznak elzenélni egy-egy régi számot a régi zenészek repertoárjából kisebb-nagyobb sikerrel.

Már említettük, hogy a borra, pálinkára, amit majd két megbízott árusít, valamint a szőlő megvásárlására úgy pótolnak össze, s azt Moldvából hozzák, mert ott olcsóbban megkapják, s így a végén valami kevés jövedelem is akad, amit szétosztanak. A bál idején a ravaszabbja megpróbál szőlőt lopni de nehéz a csőszök éberségét kijátszani! Ha valakit lopáson fognak, azt a csősz a bíróhoz hurcolja, aki helyben ítéletet hoz:

- Mit ítél a bíró a tolvajnak?
- Mit lopott?
- Két gerezd szőlőt.
- Tízezer lej.

A bűnös lefizeti az ítéletet. Megtörténik, hogy nem csípi el a tolvajt. Éjjel 12 óra körül a bíró és bíróné segédjeikkel együtt elárverezik a három koszorút. A két kisebb koszorút sorsolással lehet elnyerni, jel tombolákat lehet vásárolni. Nagyobb munka a nagy koszorú elárverezése. A bíró kikialt egy árat, majd ismétlődik a kérdés: ki ad érte többet? Az ár százezer lei körül mozog. A sorsolás után egyet még táncol a rendezőség és aztán reggelig áll a bál! Tehát a szüreti bál már hagyománnyá nőtt, hiszen egy egész közösség szeme láttára történik, megszokott sorrendű a ceremónia és egy egész közösséget megmozgat...

1981-ben valakiknek nem tetszett ez a szép multság, a sok-sok magyar népdal, főleg a régi katona dalok, amelyekről viszhangoztak a gyimesi hegyek. Szerették volna minden lélekmelegítő hagyomány gyökerét elmentseni. Ezért jóelőre jelezték, hogy nem engedélyezik a szüreti bál megszervezését, mert zavarja a közcsendet és közlekedést. De mi is volt az igazi oka a tiltásnak? Először is mert szép, magyar katona, „reguta” nótákat énekeltek, amit az elődöktől tanultak. Voltak közöttük olyan ártatlan nóták, amelyek senkit nem sértettek:

*Mikor ingem soroztak
Jobbra, balra forgattak
Azt mondja az egyik orvos a másnak:
Betyár gyerek, hagyjuk meg a lányoknak.*

De bizony, énekeltek olyan katonadalokat is, amelyeket még 1914-ben a nagyapjuk is énekelt:

*Románia felé nem tudjuk mi az utat.
Őrmester úr mutassa meg az utat!
Megmutatom jó fiaim, én is elmegyek,
A Jóisten tudja, ki jő vissza veletek.*

Bizony, ez a szöveg nem tetszett egyeseknek! Magam hallottam, amikor faluszerte énekeltek a hatvanas évek elején:

*Hej, kis pejlavam megérdemli a zabot.
Kétszer került meg Erdélyországot.
Ha még egyszer, tyuhaj, megkerülhette volna,
Hej, Erdélyország az olájé nem volna.*

Még nem tudták ezek a gyermekkorból alig kicseperedett kölyök-legények, hogy mit is énekelnek, csak így hallották a nagyoctól. Pedig akkor már az ilyen nótáért verés, majd börtön járt. De ide, Gyimesbe minden egy kicsit késve érkezik! Milyen nehéz is volt leszoktatni az embereket ezekről a nótákról! Hiszen ezekkel ringatták őket, ezektől viszhangzottak a hegyoldalak pásztorkodás közben! Nem azért, mintha magyarkodni akartak volna, sokan azt sem tudták, mi a politika, csak éppen ártatlanul magyarok voltak és most valakik ellopták természetes állapotukat!

Néhány évi kényszerszünet után újraindult ez a termést dicsérő, ugyanakkor legénnyé avató szép szokás. A szüreti bál azzal fejeződik be, hogy másnap, vasárnap este újra összegyűlnek a csöszlegények, a leányok. Elszámolnak, mindenki visszakapja a kölcsönadott pénzt, a fennmaradt összeget elosztják, a lányokhozta ételből esznek, a maradt italból illogatnak, sokszor tánca is perdülnek, mert egy zenész is akad ilyen alkalomra.

A szüreti bált minden évben megtartják, és ez mindenkinek, de főleg a legénysorba cseperedőknek egy életre szóló élményt jelent.

Kerek házassági évfordulók közös megünneplése

Nem volt ritka dolog a XX. század elején Gyimesben, hogy egy jómódú ember aranylakodalmat rendezett. Az 1910-es években sokat meséltek, a vén Andris Józsiék aranylakodalmáról. Nagygazdák voltak, a felsőluki templomot is ők építették, hálából, hogy – a monda szerint – egy csomó elásott aranyat találtak, amit hegyirablók ástak el, és ők ebből meggazdagodtak. Sok szegény ember dolgozott napszámosként náluk. Akkor lakodalmat rendeztek, hogy a patak mellé, a fűzfák alá terítették egy óriási asztalt, boldog-boldogtalant meghívtak ide, két nagy ökröt ütöttek homlokukon, szapuló főző üstökben rotyogott a húsos tokány. Mindenki, de főleg szegény napszámosaik dagadtra ették magukat, mert nem voltak ilyen ellátáshoz szokva, ugyanis az akkor 70 éves „menyasszony” fukar fehérnép volt. Az ilyen lakodalmak nem váltak jó ideig hagyományossá. Kevés volt akkor a gazdag ember, nem volt célszerű ilyen nagy felhajtást rendezni, hiszen a családok együtt éltek, sokszor három generáció is egy udvaron lakott. De léteztek elvétve, imitt-amott ilyen lakodalmak és erre épített Sziveszter Imre közeplaki plébános, amikor 1987-ben egy szép júniusi vasárnapra összehívta azokat, akik abban az évben ünnepelték 25, 50, esetleg 60 éves házassági évfordulójukat. A szokás meghonosításában nagy szerepe volt annak is, hogy más vidékeken már rég ünnepelték ezeket az évfordulókat és itt is szükség volt olyan ünnepekre az új, megváltozott körülmények között, amelyek egybegyűjtötték az innen elszármazottakat, azokat, akik hazajöttek, találkoztak, együtt ünnepeltek az itthon maradottakkal.

Azóta tehát minden esztendő egyik nyári vasárnapján nagy ünnep van a faluban, amikor lelket melegítő ünnepé ötvöződik az egyházi és világi ceremónia. Tehát hagyomány vert gyökeret itt is, mert napjainkban ez nemcsak 100–200 családot, hanem az egész közösséget megmozgatja. Csendes, családias ünnepek ezek, ahová az ország minden részéről, sőt külföldről is hazajönnek a szétszóródott gyermekek. Ilyen alkalomra még azok is félrerakják a haragot, gyűlölködést, akik apjuk vagyonán kaptak hajba. Tanui vagyunk tehát itt egy hagyomány meggyökerezésének és esetünkben már ismert a kezdeményező is.

A házassági évfordulók egyéni, családi ünnepek, de hála az egyháznak, egy közösség, az egész község ünnepévé alakultak át. A község plébánosa 2-3 héttel az évfordulós lakodalom előtt értesíti nyilvántartásai alapján azokat, akik abban az évben 25, 50, 60 éves házassági évfordulójukat megünnepelhetik és közli azt a május végi vagy június eleji vasárnapot, amikor a közös misét ennek a tiszteletére celebrálják. Az évfordulót általában a kalibázás idényének megkezdése előtt rendezik, ugyanis a hagyományos kétszállásos gazdálkodás még ma is élő gyakorlat. Így a legtöbb gyimesi gazdának van egy állandó, télen-nyáron használt lakása, gazdasági melléképületekkel, és van egy ún. „kalibája”, nyári szállása, ideiglenes lakhelye, ahová tavasszal kiköltözik a hegyi legelőkre állataival és a családból néhányan ottmaradnak, feldolgozzák a tejet.

Az ünnepeltek otthon előkészülnek egy kicsi lakodalomra, legyen az ezüst- vagy aranylakodalom: értesítik a családtagokat, komákat, akiket elvárnak az ünnepélyre, szakácsnőt fogadnak, majorságokat vágnak le, ha tehetségük van és sok a gyermek, a koma, akkor borjút vágnak; beszerzik az italt, kenyeret sütnek, tésztákat készítenek, és ami még szükséges ilyen alkalomra. A legtöbb „lakodalom” annyira intim, családi jellegű, hogy a gyermekeken, unokákon, testvéreken és komákon kívül mást nem is hívnak. De a létszám így is túlhaladhatta a százat, hiszen itt a sok gyermekes családok voltak túlsúlyban. Nem vették rossz néven, ha szomszéd, a jó barát bekukkint jószerencsét kívánni. Itt zene nincs, nem táncolnak, csak csendesen énekelgetnek, esznek-isznak, s ami legfontosabb, úgy istenigazából kibeszélgetik magukat!

A megszabott vasárnapon az ünnepeltek csángós népi viseletben megjelentek családjukkal körülvéve a templomban, ahol a plébános jubileum-áldást ad a párokra és közös szentmisét tartanak. Az ünnepeltek és hozzátartozóik meggyóznak és áldoznak. Mise után ünnepélyesen, karonfogva, csillogó szemekkel kivonulnak, mások kicsoszognak-totyognak a templomból és végigvonulnak az ünneplők sorfala között. Közben kapják a rengeteg virágot. Ritkán látni itt ennyi virágot, kosarak, csokrok, sokszínű virágtengerét! El se bírják már azokat, főleg az aranylakodalmukat ünneplő, reszkető kezek. De ott van a sok unoka, hála Istennek itt még vannak családok, ahol nem gyilkol az egyke, elég sok gyermek van, akik segítenek. Mint minden fontosabb eseményt, ezt is végigfényképezik az élelmes helyi fényképezészek, de már a városról jött unokák is hozták a fényképezőgépjüket. Mindenki kap vagy vásárol családi csoportképet, amit majd, amikor újra magukra maradnak az öregek, mert bizony magukra maradnak, hisz nem tart sokáig a csoda, elővesznek. „Ezek mű vagyunk, öregem. Ne, hogy eltotta a száját! Istenem, mikor tölt így el az üdő?”

A virágok átvétele után a párok bevonulnak a papilakra. A pap leülteti őket, elbeszélget velük és megkínálja egy pohár itókával. A családok kinn, csoportokban izgatottan várják az ünnepelelt öregeket, akik mintegy félórát töltenek plébánosuk társaságában. Ahogy kijönnek a család körbefogja és viszik őket az erre a célra ideállított kocsihoz vagy szekérhez. Vannak, akik szinte értetlenül bámulnak, nem értik, az élet annyi durvasága után honnan a gyöngéd szavak, simogatás, csillogó könnyek? Rég nem voltak ők már annyira fontos személyek, ha egyáltalán voltak is valaha! Otthon aztán következik a csendes, családi mulatság: evés, ivás, beszélgetés, simogatás, ami éjfélbe is nyúlhat, családja és az „újpár” válogatja. Legtöbb esetben csak estig tart az összejövetel, mert akik úgy jöttek haza ki tudja honnan, azok még azon éjjel hazautaznak, ahonnan jöttek, ahová a sors szétszórta őket. Az arany vagy ezüstlakodalom az utolsó nagy találkozás, amikor az egész család együtt van, és amikor ilyen nagy szeretet övezi a szülőket, amikor annyira rájuk figyel mindenki. Később még összejönnek egyszer-kétszer a testvérek, amikor az öreget vagy öregasszonyt kikísérik a „csutakosba”. De ilyenkor egészen más a hangulat és keserű ráadásnak közbelépnek az anyagiak is: osztani kezdik a vagyont. A testvérek közé sok családban békétlenség fészkelődik.

A házassági évfordulók az öregek megbecsülésének jó példája és még egyszer összehozzák a kisközösségeket. Aztán az öregek újra magukra maradnak, és az élet megy tovább. Micsoda keserves közhely ez a sokszor nyomorgó, magukra maradt öregek számára! „...Nem láttátok-e a fiamat?” Mindennap ezt kérdezte András Péter. Ki tudná megmondani, hányan kérdezik ezt mindennap? Újra egyedül maradnak az öregek, de lélekfurdónak volt egy szép napjuk: hazajöttek a fiak, leányok, unokák! És egy egész nap Ő volt a társaság közepe! Minden évben sokuknak van így egy szép napjuk, amikor Ők az ünnepeltek, amikor a család felnéz rájuk, amikor virágeső hull megtrikult, szürke hajukra. Ezért szép ez a hagyomány!

A sószentelés

A visszaemlékezések szerint Szent György táján, mielőtt a gyimesi gazdák kiköltöznének a nyári szállásra, a kalibához, mindig sót szenteltek, hogy a dögvész, a vad elkerülje őket. Az állat itt mindig életszükséglet volt, utánuk éltek évszázadokon át a gyimesiek és még ma is fő jövedelmi forrásuk. Igaz, egész nyáron az állatoknak gyűjtögettek, s a kaszálást – amely sokszor hónapokig tartott – úgy is hívták, hogy a nagydologudó. Télen sem volt vasárnapjuk, ünnepnapijuk, mert az állat nem ülhet étlen, szomjan! De annyira az állathoz nőttek, hogy a télen született borjút, bárányt, amíg az megerősödött régen bevették a lakóházba és azok – a gyermekek nagy öröme – két-három hétig bent ficánkoztak. Rengeteg-hiedelmet és varázslási formát, ráolvasást ismertek, védtek az állataikat. Erre szolgált a *tavaszi sószentelés* is. Ez a praktika ötvözi a varázslás, mágia (fekete és fehér mágia) elemeit a vallási elemekkel. Ugyanis régen a sószentelést a román pópa végezte. Igaz, Gyimesvölgyében nem volt román pópa, ezért ilyen esetben a moldvai, regáti pópákat, kalugereket keresték fel, sokszor ötven kilométert is megtettek a cél érdekében.

Felvetődik a kérdés, ha a gyimesi csángó az Isten segítségét kéri a sószenteléssel, miért nem fordul az ő, katolikus papjához? Ugyanis a gyimesiek minden esetben, nemcsak sószenteléskor, hanem a tolvaj megbüntetésére, szerencsétlenség elkerülésére, a haragos „megcsináltatására”, kiimádkoztatására, szerelmi varázs elrontására, fiatalok „összeboronálására” még száz meg száz problémájuk rendezésére az idegen nyelvű, román kalugerekhez, pópákhoz fordultak, ott nyitattak könyvet, ott fizettek misérevalót, ott imádkoztatták ki a bűnöst. Nagyon hittek az eredményben: „Háborúkor egy zsák fehérlisztünk volt, s két zsák rozsliszt. Akkor abból süttük a kenyeret. Felmenekültünk a patak fejibe az oroszok elől, s elástuk a lisztet egy vögybe. G. Fülöp, Isten boldogítsa, megeszelte s szálig ellopta. Mondtam, add vissza, Fülöp, mert nincs egy fuvás lisztünk sem. De nem. Akkor lementem az ágasi oláh-paphoz, fogadtam egy embert, mert én nem tudtam románul, s adtam hét misérevalót. Mert ha valamit erőst akartunk, akkor hét misérevalót adtunk. Egyszer-egyszer pénzbe, de legtöbbször köccségbe (sajt, vaj, orda, szalonna, tejfel) fizettünk. Vártam, vártam az eredményt, de nem es vót hiába! Egyszer csak halljuk, hogy G. Fülöpöt levágta a fia. Erőst rossz ember vót, megfogta az átok!” (Tankó Katalin sz. 1905)

Nem tűnik valami buzgó keresztény módnak, ahogyan egy pópa, a jó Isten szolgálója, besegett a bűnhődéshez, büntetéshez. Mert itt még ma is tizeket-húszakat sorolnak fel, akik most azért betegek, nyomorékok, mert *megcsináltatták, kiimádkoztatták* őket. Hát ez bizony, fekete-mágia a javából! És itt van a válasz, miért is fordultak idegen papokhoz a gyimesi csángók: mert erre becsületes katolikus papot nem tudtak volna rávenni! Saját hívei közül hogyan vállalhatta volna valakinek a *kiimádkozását, kiátkozását*. A misérevaló, a jószándékú miseszolgálat (szerencse, egészség, siker) nálunk is gyakori dolog, gondoljunk csak a csíksomlyói márvány tábláskákra: mindenik egy-egy köszönet a Babba Máriának, aki meghallgatta a könyörgést. De ki hallott olyant, hogy egy katolikus magyar pap fekete mágiával foglalkozzon? A közép-korban voltak ilyen próbálkozások, de ezt tiltotta az egyház. A román szerzetesek (kalugerek) vagy akár a pópák, még napjainkban is üzérkednek ezzel a hagyománnyal, az emberek félelmével, haragjával. Tehát oda mentek, mert azok fogadták őket, és mi tagadás, az analfabéta csángó nénikéket, mert ilyen helyre csak a fehérnépek mentek, vonzotta a titokzatosság, a misztérium is: a pópa könyvet nyitott, idegen nyelven valamit „berbetyilt”, beszélt, szemmel, érintéssel, fényekkel, színekkel hatott a meglepődött asszonyságokra. Az ágasi pópa még őnt is öntött, tehát jóslásokba is bocsájtkozott. A misérevalók nagyrészt a vagyonért, igazságszolgáltatásért, földért, esetleg szerelmi ügyben való közbenjárásért fizették. Rokonok, testvérek imádkoztatták ki egymást, ha úgy érezték, nem igaz úton járt el valaki. Egyfajta igazságszolgáltatás is volt! (Erről írtunk a Feketemágia Gyimesben című dolgozatban – Székelyföld 1999. március)

Visszatérve a sószenteléshez, ezzel is minden tavasszal felkeresték a regáti papokat. Aztán az ötletes középkori katolikus pap gondolt egy nagyot és megeremtetette itt, helyben a sószentelés szokását. Az 1970-es évek végén kihirdette híveinek, hogy Szent György napján, azaz a kiköltözések előtti kijelölt vasárnapon sószentelés lesz a templomban. Még akadtak, akik az első években levonatoztak Moldvába, de rájöttek, hogy ugyanazt az áldást a saját papjuk is elmondhatja és ma már senki nem költ pénzt azért, hogy sót szenteltesen valamelyik román pópánál. Az emberek a megjelölt napon elhozzák a sódarabokat, a plébános pedig a mise egyik mozzanataként megáldja, megszenteli azokat és az Isten áldását kéri az állatokra.

Máskülönben itt ma is szokás az, hogy a csángó az állatokért naponta imádkozik, amikor így fejezi ki a foházkodását: „Édes jó Istenem, Páduai Szent Antal, tartsátok meg a marháimat. Őrizzétek meg vadtól, kártól, rossz ember szándékától!” Így honosult meg egy hagyomány, szemünk láttára.

A kocsiszentelés

A kocsiszentelés is lassan hagyománnyá válik. Tizenegy éves múltra tekint vissza, a nyolcvanas évek végén honosodott meg. Ez inkább vallási jellegű hagyomány, de sok világi elemet tartalmaz. Minden év július elején, a plébános kihirdeti egy vasárnapra a kocsiszentelést. Erre minden gépjárműves előkészíti autóját, traktorát, tehergépkocsiját. Otthon tisztítják, törülgetik, fényesítik, hiszen ők maguk sem mennek gyónni a templomba akármilyen öltözetben! Amíg a nagymise folyik a templomban, addig az iskola tágas udvarán kétoldalt sorba állnak a kocsik, elejükkel a közép felé. Minden kocsi mellett ott áll a tulajdonos és ameddig a plébánost várják, addig „sofördolgookról” folyik a szó. Ez is a ceremónia világi része: szakmai viták, úti kalandok, rendőrökkel való történetek, balesetek kerülnek terítékre, mustrálják a legújabb kocsikat és egy-egy jó mesélő köré gyülekeznek. Ez az alkalom, hely, ilyenkor átalakul a megtörtént vagy képzelt, kitalált esetek, történetek orális továbbadásának helyszínévé. Ilyenszerű történetek hangzanak el:

– „S.P. Emre, ismeritek úgy-e? Másképp A. Imre, tizenhatszor vizsgázott, amíg sofőrkönyvet kapott, egy árva szót sem tud románul, mert már öreg. Amikor végre megkapta a könyvet – maga mesélte el –, ment kocsival Budapestre. Ott volt neki egy katonafogoly barátja. Hát ott, bizony, elég nagy a forgalom, elgondolhatjátok. Ami ott történt vele az öregem meséltem el:

– Ahogy egyszer megyek Budapesten a városban, egyszer csak olyan helyre érek, hogy sehol egy autót sem látok, se erre, se arra menni. Hát mi a fene van ezekkel? – kérdem a feleségemet. De hát ő még annyit sem tud, mint én. Egyszer csak hallok egy szirénázást, s békanyarodik elém egy rendőrkocsi. Na, itt valami baj van – mondom az asszonynak, s megállok.

– Uram, tud-e magyarul? – kérdi egy pocskos rendőr.

– Hogyne, sze én csak magyarul tudok, s oroszul mert ott voltam fogoly.

– Olvasni tud-e, a közlekedési jelzéseket ismeri-e?

Azzal ők indultak elől, én utánuk, s elvittek a rendőrségre. Valahogy megszabadultam, még mosolyogtak is a rendőrök, s kivittek a város szélére s egy tiszt azt mondja nekem:

– Öregem, nehogy többet kocsival bemerészkedjen Budapestre, mert akkor nem szabadul meg ilyen könnyen. Szépen otthagytam a kocsit és megkerestem a barátomat. Aztán az ő fia hordozott a városban.

Biztosan kitaláltatok miért vitték bé az öregot a rendőrségre. Mert egy sétáló utcába hajtott be, ahová kocsi be nem mehet! Ezért szokott az öreg azzal dicsekedni a lakodalmakban, mert erőst vicces, jóézü ember, hogy ő Pesten olyan helyen járt, ahová más nem mer kocsival behajtani. Még el akarom mesélni, hogy az öreg ejtőernyős korában hogyan tolt ki a pesti barátjával itt, Gyimesben, akit egy álló nap tartott fáramászva, egy hurokkal, hogy jön a ... Na menjünk csak a kocsik mellé, mert érkezik a menet!”

Ilyen és ehhez hasonló történeteket mesélnek és mint vásáron a lovat, itt is dicsérik, ócsárolják kocsijaikat. Amikor feltűnik a plébános, a kántor, a harangozó sok misés kíséretében, mindenki a saját kocsija mellé áll és várja a szentelést. A plébános és kísérete középre áll, s a pap egy ideillő tíz-tizenöt perces beszédet mond, majd a Miatyánk és Üdvözlégy közös elimádkozása után szerre minden kocsizhoz elmegy a keresztel, a tömjénezővel, a szenteltvízzel és megszentel minden kocsit. Az emberek bíznak abban, hogy így szerencsétlenség, baleset egy esztendőn át elkerüli őket.

A plébános egyenesen a miséről érkezik ide, és a misések közül is sokan eljönnek vele, ez a felvonulás olyan, mint egy búcsús menet, csak elül nem lobogókat, hanem, egy közepes keresztet visznek. Így az egész ceremónia a falu megismétlődő eseményévé válik. Egyúttal önmotogató is: kinek milyen kocsira futotta, milyen kocsit hozott Magyarországról. De a trabantosok, lerobbant traktorosok is reménykedve várják a megszentelést. Úgy látszik, új hagyomány született. Kezdeményezője Szilveszter Imre középloki plébános, és tudtommal ez nem vált hagyománnyá más gyimesi községekben.

A halottak napja

Gyimesben valamikor nem volt nagy kultusza a halott emlékének. Jellegetes helyi elemeket találunk a temetkezési szokásoknál, mint a siratás, a búcsúztatás, a fenyő szimbolikus használata, a koporsótétel, vagy az, hogy a fiatal halottat menyasszonynak, vőlegénynek öltöztették, az öngyilkosokat pedig teljesen a temetőn kívül temették, pap nélkül. (Temetkezési szokások Gyimesben, Tankó Gyula: Gyimesi szokásvilág. 1996. 115. old.). De miután eltemették a halottat, a megemlékezés a hathetes, hathónapos és évfordulós misékre szorítkozott. Az 1950-es évekig a temetők is egyszerű, egyáltalán nem pompás, hivalkodó temetők voltak, csak fakeresztekkel, legtöbbször pázsittal benőtt sírhalmokkal, esetleg egyszerű, helyi virágokkal. Mára megváltozott a helyzet: gyönyörű márványkereszt, rendezett sír, rengeteg virág hirdeti, hogy itt is többen – vagy talán másképp – gondolnak az elhunytakra. Sőt, már itt is divatba jött, hogy a tehetősebbje – tartva attól, hogy az utódok csak a vagyona várnak, de nem fognak az eltűntre áldozni – már életében elkészítteti a saját sírkeresztjét, rávéseti a nevét és a születési évet, üresen hagyva a halál évét mutató helyet. Az ötvenes évek előtt a halottak napja is sokkal egyszerűbb volt. Legtöbben messze, a patakokban laktak, sokszor 5-6 kilométernyire a temetőtől. Ezért nem jöttek világitani, hanem otthon, szürkületkor minden ablakba tettek egy égő gyertyát és csendesen imádkoztak.

Mára teljesen megváltozott a helyzet! Halottak napja össze tudja gyűjteni az egész falut, ilyenkor messzeföldről hazajönnek az elcsángáltak. Az utolsó tíz évben ezreket mozgatott meg évente ez a találkozás, megemlékezés, a közös sírás óhaja. Talán nincs is egy olyan nap, amikor ilyen szép számmal összegyűlik a temetőben a helyi és elszármazott gyimesi. Jönnek kocsival, vonattal, rengeteg virágot hoznak, családi csoportokba verődnek az itthonmaradtakkal, elhelyezik virágaikat, imádkoznak és beszélgetnek. Itt a halottvirág a krizantém, ezt a virágot máskor ritkán viszik be a házba, mert a halálra emlékeztet. Visznek még őszirózsát és más őszi virágokat, fenyőkoszorút, fenyőágot is. Szokás egy érdekes fehér bogóval – fagyöngyszerű gyümölcs – behinteni a sírok tetejét. Az 1960-as évek végén, amikor a halottaknap kultusz fellendült, rengeteg művirágot vittek a temetőbe, azt a cigánynék készítették. Két-három év telével az iparuk lehanyatlott, mert nem vették a művirágot és azóta is csak élő virágot tesznek halottaik sírjára. A virágokat, ha van ott hely, a keresztfára teszik, kötik, esetleg a kereszt mellé szúrják a földbe.

Ez a nap mozgatja meg a legnagyobb tömegeket és vetekedik Magdolna vagy Szent András védőszentek búcsújával, amikor szintén összegyűlnek az elszármazottak is. És mégis, a halottak napján más ünnepély ez, mint a búcsú: családias, meleghangú, elgondolkoztató ünnep ez, amikor a családok félreteszik a vitát és az elődök árnyékában együtt imádkoznak, emlékeznek. Meg se lehetne számlálni azokat, akik e napon megfordulnak a temetőben, mert a *temetőjárás* megelőzi a halottak napját, kinek hogy van ideje, sőt az utána való napon is lehet látni a temetőben egy-egy elkésett világitót. Állandóan jönnek-mennek a csoportok, de a legnagyobb tiszteletadás a halottak napjának estébe nyúló délutánján van. Az előző hét napjain az itthon élő hozzátartozó rendbe teszi a sírokat, mert nagy szégyen az, ha a hazajövők gondozatlanul találják. Néha pálinkát, téisztát osztogatnak a sírok mellett, de ezt az egyház nem nézi jó szemmel, sőt egyenesen ellenzi s ez így helyes, mert legalább a temetőben nincs helye az italozásnak, ami manapság nagyon elterjedt Gyimesben is. A hozzátartozók körülállják a sírt, elhelyezik virágaikat, és gyertyát gyújtanak minden ott nyugvó halottért. Szeles időben nehezen ég a gyertya, de mindenképp ott ülnek, állnak, beszélgetnek, imádkoznak, amíg a gyertya ég. Kétszer imádkoznak: amikor megérkeznek és eltávozás előtt. Csendes mormogással van tele a temető! Közben nagyokat hallgatnak. Jó lenne az ember lelkébe látni: ki mire is gondol?

Közben a plébános járja a temetőt, és aki igényli, a sírnál közösen fohászkodnak a halottak lelkéért. Ilyenkor az imádság mellett eléneklik a halottkísérő énekeket is, leggyakrabban az „adj uram örök nyugodalmat neki...” kezdetű könyörgő éneket. Ezt az óhajukat egy cédulával jelzik, amire a halott nevét írják és lefizetnek egy bizonyos összeget. Ez a nap tehát összehozza nemcsak a családi közösséget, hanem a nagyobb csoportokat is. Mert a temetőben, az utcán rég nem látott emberekkel, régi játszópajtásokkal találkoznak az elszármazottak. Ezen a napon olyan a falu, mint egy méhkas eső előtt. Aztán este még sokáig pislákolnak az égő gyertyacsonkok, imitt-amott pedig egy-egy elkésett asszony sírdogál apja, férje, gyermeke sírjánál.

Egyik halottak napján, este, csendes síratás hallatszott be a temetőből. Olyanszerű síratás, ahogy a férjét gyermekét síratja az asszony: búcsúzik tőle, elbeszél részleteket az együtt eltöltött életből, szemére hány dolgokat, ha úgy érzi, hogy a halott cserbehagyta éppen, amikor a legnagyobb szükség lett volna rá a családban. Kiséáltam a temetőbe és csendbe leültem egy sirra. Egy fiatalasszony beszélgetett férjével, aki a nyáron hagyta itt a családot, örökre. Mindent elpanaszolt neki. Elmondta, hogy elvégezték a szénacsinálást, hogy a fia ösztől Csikszeredában tanul, de nem tudja, lesz-e pénz a bentlakásra, és hogy a kisebbik gyermek még mindig várja haza. Sokáig beszélgetett így a néma sírral. De vajon valóban néma volt-e a sír? Vajon megnyugodott-e a nagy szokimondástól az asszonyka, hogy végre, annyi idő óta valakinek kibeszélgethette magát? Ki tudná megmondani?

Az egy helyen dolgozó ipari munkások kalákája

A kaláka közös munkát jelent, valakinek a felsegítését egy sürgős munka befejezéséhez. Nos, itt Gyimesben a kaláka számtalan faja ismeretes, úgy, mint *fahordó, szénahordó, tapasztó, kaszáló, tiloló, ganyézó, pityókálopó, sajtlopó, fonó, szapuló* és még sokfajta kaláka. Életvitelük megváltozásával sokféle kaláka kimaradt, de mára kialakult, hagyománnyá vált a kaláka egy új fajtája. Ismert dolog, hogy az esztelen iparosítás az 1960-as évektől kezdődően felemás munkássá alakította a falusi fiatalságot: nagyrészüket ingázik, a gyárakban is dolgoznak, de otthon is dolgoznak. A gazdálkodás legnehezebb és sürgősebb munkája a kaszálás, a *nagy dologüdő*, ahogy itt mondják. Azok a munkások, akik egy helyen dolgoznak és kaszálós területtel rendelkeznek, összebeszélnek és szerre *megkalákázzák* egymást. Így a munka is kellemesebb, mert többen vannak, virtuskodnak és a kalákát egy kiadós evés-ivással toldják meg. Mindezek összekovácsolják a kis közösségeket.

Az elsőáldozások

Az elsőáldozások a vallásüldözés éveiben valóságos néma tüntetésként szerveződtek, az utolsó 25–30 évben váltak újra a családok, közösségek nagy eseményeivé. Mert az iskolában, kultúrházban, gyűléseken lehetett üldözni a vallást, lehetett munkanappá tenni az ezeréves vallási a templomban, a családban nem lehetett tiltani azt, hogy a gyermek megkeresztelésénél, elsőáldozásánál, bérmlálásánál együtt legyen a kisközösség, együtt vonuljanak a templomba, együtt ünnepeljenek. Az elsőáldozások látványosak is voltak: minden gyermek népviseletbe öltözött, erre a napra a fiúknak hímzett *mejes bundát* varrattak, gyönyörűség volt nézni a színes felvonulást. Az egyház nagy érdeme, hogy ezeket az intim, családi ünnepeket falueseménnyé léptette elő. Az esemény nagy előkészület követel, sok embert megmozgat. Mint sok más ünnepnek, ennek is két szakasza van: egy szigorúan vallásos része és egy világi, családi része. Mert az elsőáldozás előtt 2–3 héttel már csak erről beszél a falu. Ez az esemény nagyban hozzájárult az identitástudat megőrzéséhez! Hiszen az etnikai csoport megőrizte saját vallását, összegyűlt ünnepelni, magyarul énekelt, imádkozott egy olyan korban, amikor ezt a hatalom sandán nézte. Minden ilyen alkalom erősítette az összetartozás érzését.

Az elsőáldozás a következőképpen történik: A 9–10 éves gyermekek külön vallási felkészítőre járnak, a hittanterembe, hetente egyszer. A plébános kihirdeti, hogy melyik májusi vasárnap szervezik az elsőáldozást. Előtte van a vízsga, ahová elkísérik az elsőáldozókat a szülők és keresztszülők. Nem elírás, hogy keresztszülők, mert itt, Gyimesben szokás, hogy egy csecsemőt tizenötön keresztelnek, tehát tizenöt édes keresztszülője van. Ezen a vízsgán a gyermek kap 3–4 kérdést. Aztán a kihirdetett vasárnapon nagymisére jönnek csángós népviseletben az áldozó gyermekek. Ugyancsak szüleik, keresztszüleik kíséretében.

Régen a fejükre vadvirágból font koszorút tettek, ma művirág-koszorút viselnek, mint a lakodalmakban a koszorús leányok. A gyermekek az első padokba ülnek, ők az ünnepeltek. Mindnyájan meggyónnak (gyermek és kísérő), majd ünnepélyesen áldoznak. Ez a fénypontja a vallási szertartásnak, hiszen a gyermekek most áldoznak a templomban életükben először. A templomból sorban kijönnek és bevonulnak a papilakra, ahol megkínálják őket kaláccsal, egy főtt tojással és egy csésze kakaós kávéval. A templomban mise közben beiktatnak egy rövid műsort is, ahol az ügyesebbek vallásos vereseket szavalnak.

Eztán következik az ünnepély világi része. Erre is régóta készül a család: erre a célra már tavasztól malacot, borjút, vagy *diszkét* tartanak, egyesek a téli borból is hagynak erre az alkalomra.

Az 1950-es, 1960-as, években a keresztszülők összejövetelt és egy karórát vettek az elsőáldozónak. Ez volt az ő első órája! Ma már nagyobb a rongyrázás, de egy dolog változatlan: ritkán adnak, főleg a leánygyermeknek készpénzt. Ma is összejótnak és a hozományhoz kiegészítőként ágyneműt, pokrócot, párnát vásárolnak, esetleg arany nyakláncot, fülbevalót. A fiúk inkább kapnak készpénzt, borítékba téve.

A vasárnap délutánra szervezett családi összejövetelen a szülők, keresztszülők, a testvérek és nagybácsik- nénik, valamint a nagyszülők ülnek az ünnepi asztal köré, de ez csak evés-ivás, esetleg éneklés, nem táncos összejövetel. Az étrend ma már a megszokott lakodalmas, *radinás* étrend. Előétel: kocsonya, sajt, szalámi, kolbász. Leves: savanyu, gombóc, húsleves vagy laskaleves. Aztán sült hús körítéssel és az asztalon maradnak a meleg sültés talak, majorság, borjú vagy disznóhússal. Kávét is felszolgálnak, a gyermekeknek meg hűsítőt. A középpontban, főleg a mulatság első felében az ünnepelt gyermek áll: átveszi az ajándékokat, mindenkinek van hozzá egy kedves szava.

A plébánosuktól kapnak egy csoportképet is a falu gyermekeivel, de ezenkívül mindig akad valaki, aki az ünneplő családot és a vendégeket lencsevégre kapja. De az ünneplés sem tarthat, míg a világ! Estefelé, amikor már jól becsíptek a vendégek, már nótáznak is. Ekkor már háttérbe szorul az ünnepelt. Az idegen is tudja, hogy melyik házban volt elsőáldozó, mert innen-onnan énekszó szűrődik az utcára. Ünnepelnek, esznek és sajnós, az utolsó időben egyre többet isznak a felnőttek! De a lényeg az, hogy együtt vannak.

Tankó Gyula

Adatközlők: *Tankó Péter* – Bitang született: 1898, *Mónus Berta* – született: 1926, *Tankó Katalin* – született: 1905, *Tankó Anna* – született: 1905, *Tankó Veronika* – született: 1972.

Irodalom: *Kósa László – Szemerkényi Ágnes:* Apáról fiúra Móra Ferenc Könyvkiadó Budapest 1973.; *B. Iványi Lujza:* Szokások változása, Folklor archívum 5. Bp. 1976.

Nagy Balánka János szobra Nagygyimesen

Tudtunkkal a világ egyetlen, a gyimesi csángó népviseletnek is emléket állító szoborcsoport állott Nagy Balánka János csángó gazda egykori házának udvarán Gyimesen, közel a monumentális vasútállomás épületéhez. A ház ma már nincs a család tulajdonában, jelenleg az ortodox román pap lakásul szolgál. Minderről csupán az Antalné Tankó Mária páratlanul gazdag néprajzi, helytörténeti gyűjteményben lévő sárguló fényképfelvétel tanúskodik. Maga a szobor a II. világháború pusztításának esett áldozatul, amikor egy eltévedt aknagránát ledöntötte és porrá zúzta azt.

A hagyomány úgy tartja, hogy a Nagy Balánkák tekintélyes vagyontát Nagy Balánka János (1851–1915) alapozta meg. Gazdag ember lett, de mint azt egykori szobra is jelezte, élete értelmét szegény csángó sorstársainak segítségével, támogatásában találta meg. Nagy Balánka János szoboralakja baljával egy szegény, kisgyermekes asszonynak kenyeret nyújt, jobbajával pedig egy fiúcska zsákját kukoricacsövekkel tölti meg.

A vagyonszerzés története a gyimesi csángók gazdag mondavilágának körébe tartozik. E szerint Nagy Balánka János, mint a többi szegény csángó ember járogatott bé Moldovába, szekerekkel fát s pityókát vittek eladásra, cserére. Egy alkalommal úgy értek oda, hogy éppen égett Moine^oti városa, ahol nagyon sok gazdag zsidó kereskedő lakott. Hát, ahogy ott ment, látja, hogy egy zsidó ember hóna alatt van egy nagy vasláda. Ez a szegény zsidó menekült volna a tűz elől, de mikor látta, hogy nem tud megszabadulni, eldobta a ládikát ami épp a Nagy Balánka János szekerebe esett. Csángó gazdánk megmenekült a tűzből. Hazaérve megnyitják a ládikát s látják, hogy az színing van arannyal. No hát ez az arany lett azután Nagy Balánka János gazdagságának alapja.

A szobrot Nagy Balánka János halála után a család állíttatta és Bálint Lázár gyimesbükkii születésű szobrászművész készítette el. Bálint Lázárról még tudni lehet, hogy a New York-i Világkiállításon épületszobrászként ő készítette a bucaresti pavilon kőcsipkázatát s munkájával első helyet ért el. Egyébként Bálint Lázár fiútestvérei is jeles mesterek voltak, Antalné Tankó Mária úgy tudja, egyikük királyi cipész, másikkuk királyi szabómester, a harmadik pe-